

CATALIJN CLAES

*Boven alle
vragen*

STREEKROMAN

Catalijn Claes

Boven alle vragen

Westfriesland

HOOFDSTUK 1

Haastig schiet Hannes Lanting in zijn jack, schuift de grendel van de achterdeur en stapt naar buiten... 'Brr, wat koud,' mompelt hij. Hij staat even stil op het straatje en tuurt naar boven, waar in het hemelruim de sterren staan te flonkeren. Het heeft vannacht ruig gevoren, dat geeft het vooruitzicht van een dag mooi weer. Maar nu is het fris, de kou snijdt in de randjes van zijn oren en prikkelt zijn neus. Hij slaat zijn kraag op, stopt zijn handen in zijn zakken en gaat op weg naar de rokerij. Hij heeft er als meesterknecht de leiding over het werkvolk; de zouters, de rokers en de inpakkers.

Bam-bam-bam, zes heldere slagen slaat de klok van het hervormde kerkje. Het vertelt Hannes dat hij zich moet haasten, wil hij op tijd in de rokerij zijn. Hij klemt de tas met zijn natje en droogje wat steviger onder de arm en legt er een stapje bovenop. Als de nachtvorst aanhoudt, belooft het een vroeg wintertje te worden. Daar zit niemand hier in de buurt op te wachten. De bewoners hebben al kopzorg genoeg en de kolen zijn duur. Maar Harders, de kolenboer, kent zijn pofklantjes op een prik en heeft vertrouwen in hen. Da's 's winters kopen op de lat en 's zomers bij een goede vangst van sardien en makreel, afbetalen. Want Harders standpunt is: als God jou geeft, geef jij mij – en daarin is hij nooit teleurgesteld. En zo houdt Harders, met zijn snoet zwart van kolenstof, van hoog tot laag de voetjes droog en warm.

Op de hoek van de Wagenstraat steekt Hannes het Fazantenpleintje over. Hol klinken zijn voetstappen op de gele straatklinkers. Het geluid weerkaatst tegen de huizen met hun rode pannendaken waaronder de meeste bewoners nog op één oor liggen met hun vreugdes en verdrietjes, en waarin ze zichzelf zien als het middelpunt van braafheid of ondeugd. Of, zoals Aaltje Verschoor het zo mooi kan zeggen: 'Waar de rechterhand niet weet wat de linker doet'.

Aaltje Verschoor is jarenlang huishoudster geweest bij pastoor Loer van de Onze-Lieve-Vrouwenkerk op de Loodsgracht,

en bij toeval hier op het Fazantenpleintje terechtgekomen, en da's een raadsel voor menigeen. Want gezien Aaltjes geloofs-overtuiging en na een vroom leven van gedane arbeid, behoorde ze haar laatste levensjaren te slijten in het hofje van de Heilige Theresia. Menige bewoner hier in de buurt kan dat 'weten' nog steeds niet goed verwerken en in het vuur van hun gesprek struikelt deze of gene daar nog weleens over. Prompt krijgen ze dan lik op stuk van dominee Twisk, want zijn motto is: katholiek of protestant, wij allen zijn kinderen van één Vader, en Zijn wijsheid is alom vertegenwoordigd. Met die woorden kan een ieder het doen, en die het hardst roepen, druipen als eerste af. En Hannes? Protestant of katholiek, het zegt hem niks; elk straatje heeft zijn eigen kerk, en als een ieder naar de geboden leeft, is het goed toeven op aarde.

Hannes gaat de Groenebrug over, een twintigtal meter verder slaat hij rechts de Keldersteeg in – het is meer een brede slop, waar aan het eind de rokerij is gevestigd. De rokerij van Jongkees staat in de regio bekend om zijn eersteklas kwaliteit van gerookte sardien, makreel en bokking. Hannes heeft er de leiding, zowel over het volk als over de kwaliteit van het roken. En ook al moet hij mee in de vooruitgang van elektrisch roken, hij houdt vast aan de oude manier met eikenmot, want geen beter smaak en goudkleur dan juist door die 'mot'. Maar hoe praat je dat het jongvolk aan? Ze geloven niet meer in dat gescharrel met eikenmot, en nee: je moet je geest dwingen in de tijd mee te gaan. Ja, ja, die jongelui, potige jongens zijn het, met handen aan hun lijf: Arie, Wessel, Geert, Riekelt, en niet te vergeten de zoon van Jongkees, Jasper. 'Ouwe' Jongkees had hem – Hannes – in vertrouwen genomen over zijn naamgenoot, enig kind en erfgenaam.

'Jij en ik, Lanting, we kennen de wereld, nietwaar? Maar dat jongvolk van tegenwoordig, mijn eigen zoon net zo goed, denkt alles beter te weten dan wij.' Wat had hij daarop moeten zeggen? Maar Jongkees had met zijn hand gezwaaid, of-ie wilde zeggen: laat maar, en was weer hoofdschuddend bij hem vandaan gelopen.

Zo, Hannes is waar hij wezen moet. Hij steekt de sleutel in het slot, opent de deur van de rokerij en stapt naar binnen. Onder een paar rookkasten gloeien nog wat warm-rode puntjes, daar is nog wat vuur dat voortsmeuult onder het as. Warmte en de geur van rook dringt in zijn neusgaten. Vanochtend met die intense kilte die tot op je botten doordringt, is die warmte een genot, maar zomers is het een verschrikking. Dan puft iedereen en het humeur onder het manvolk wordt er niet beter op. Een en al geweeklaag. Het klamme zweet doet de overall aan je lichaam kleven, sommigen verwensen dan de rokerij en de meest moedigen komen hun beklag doen op het kantoor. Maar Jongkees zelf, ook met een rooie kop van de hitte, snauwt gewoonlijk zijn volk af; hij weet ook wel dat het 's zomers in de rokerij niet om te harden is. Maar alle tijden krijgen weer tijden.

En juist die woorden kleven hem aan zijn hersens vast en zetten hem aan het denken. Voor de zoveelste keer stelt hij zich dezelfde vraag: gaat 'ouwe' Jongkees uiteindelijk tóch door de knieën voor algeheel roken met elektriciteit? Sinds vorige maand draaien al een paar rookkasten op proef, en Jasper junior is er dolenthousiast over. Hannes neemt het dat jong niet eens kwalijk, natuurlijk houdt die zijn oog op de toekomst gericht. Da's meegaan in de tijd, overschakelen op elektrisch roken, dan vaar je mee in de welvaart, en zo niet, dan kun je je boeltje wel opdoeken.

Maar voor Hannes, en met hem nog een paar oudgedienden, hoeft het niet. Jaren is het zo gegaan, en de kwaliteit van Rokerij Jongkees is in heel de regio bekend, dus laten zo en er niet aan morrelen.

Hij steekt het licht aan. Vóór hem de grote vierkante ruimte, met rechts de rookkasten en links de grote tafel met daarop kisten en inpakmateriaal. In het midden de pekkelkuipen met haring dat aan de spiets moet worden geregen voor de eerste rook, op een achterafje een aantal bakken met gezouten bokking. Op een van de bakken hangt een briefje: 'Laatste partijje voor Govers, moet vandaag erdoor.' Ja, ja, dat kennen

we. Altijd op de valreep, en die Govers komt er nog goed mee weg, tot nijd en kift van anderen. Hoe het ook zij, dat wordt vandaag wapperen met de handjes. Vlug kleedt Hannes zich om, schiet in zijn overall en haast zich naar het vuur. Bedrijvig knielt hij voor de rookkasten neer, wrijft met een lange koperen tang over de smeulende as, gooit er vlug een paar handjes eikenmot over. Meteen gloeien overal kleine lichtspettertjes op. Dieper buigt hij zich voorover, blaast voorzichtig hier en daar vlug wat mot erbij en knikt tevreden, zo zal het wel gaan. Onder de eerste kasten stijgen al kleine rooksliertjes omhoog, als hij met de laatste klaar is. Hij bromt tevreden, zo gaat het goed. De kasten voor warmen op. En die twee elektrische kasten, daar bemoeit hij zich niet mee, al die nieuwigheid. Jaren is het goed gegaan, en nu opeens... Als je dat jongvolk hoort, lijkt het of er vandaag de dag niks meer deugt. Hij spietst de haring, slaat nog eens een blik op de rookkasten. Het vuurtje trekt goed, en de overtollige rook verdwijnt door de schoorsteen, die lekker trekt met dit heldere weertje. Zo, het spietsen is klaar, het roken kan beginnen. Zilverkleurige haringen hangen in rijen in de rookkast en over goed drie kwartier kunnen ze d'r uit, blank vanbinnen en goud vanbuiten, eersteklas waar, geleverd door firma Jongkees en Zn. Jawel 'zoon', zolang Jasper junior tenminste niet afhaakt. Een mens moet immers met zijn tijd mee, vindt 'zoon', en een deel van het jongvolk is het hierin met hem eens: alles wordt beter en het levert grotere verdiensten op. Hannes – geprikkeld door hun enthousiasme, want Jongkees betaalt zijn volk niet slecht – viel daar laatst nog narrig over uit: 'Eerst zien, dan geloven, een nieuwe investering moet zich eerst bewijzen.' Gejoel. 'Hé, hé, opa, loop toch een blokkie om.' Hij had gegriefd gezwegen, zich afvragend of hij heel die zaak nu zo verkeerd zag? Ook Jongkees zelf staat bij die plannen van zijn zoon niet te juichen. Jongkees en zoon, ze zitten niet meer op één lijn. Hannes met het jongvolk op de werkvloer evenmin, en zijn gevoel zei hem al eerder: als het zo door gaat, komt er tweespalt. En ja hoor, vorige week was het

zover. Jasper junior kwam voor de zoveelste keer met zijn plannen op de proppen en eindigde zijn relaas: 'Je moet met de tijd meegaan, vader, en niet blijven hangen in oude gewoontes.' En zoonlief hield voet bij stuk: 'Vooruitzien, vader, wat jij doet is stilstand en achteruitgang.'

'Kom je nu hier om me dat speciaal te vertellen,' had Jongkees gemopperd.

'Ik kan het je niet genoeg vertellen,' norste zoonlief. 'Je leeft te veel met je gezicht naar het verleden. Zo raak je er op den duur uit. Is dat dan na jaren van hard werken je bedoeling?'

Toen op een geheel andere toon: 'Als ik eens een architect in de arm nam?' Dat was de vlam in de pan, Jongkees sprong op, gaf met zijn vuist een harde dreun op tafel en brulde: 'Een architect? Wat haal je nu in je dolle harses? Het zal hier gaan zoals ik het wil, en nou eruit.'

Maar het gesprek met zijn zoon bleef bij Jongkees wroeten. De baas nam hem – Hannes – in vertrouwen, en deed zijn beklag: 'Jaren is het in de rokerij goed gegaan en alles loopt nog steeds naar wens. En dan komt me dat jong opeens vertellen dat er hier niks deugt. Ik zou er bijna spijt van krijgen dat ik hem heb laten studeren. Wees eens eerlijk, Lanting, wat zeg jij d'r van?'

Ja, wat moest hij daarop zeggen? Dat hij ook een zoon heeft die heel anders tegen de wereld aankijkt dan zijn 'ouwe' vader, en met idealen in zijn kop rondloopt waar Hannes ook vraagtekens bij zet? Jongkees wachtte het antwoord niet af, ging door: 'Vader en zoon, ieder met zijn eigen inzicht, maar ik zie het meer als een strijd tussen twee winkeliers die vechten om hetzelfde pand.'

Voetstappen klinken achter Hannes. Hij draait zich om en kijkt in het gezicht van Riekelt Govers, één die op de hand is van Jongkees junior.

Een klap op zijn schouder: 'Zo Hannes, als vanouds weer nummer een?'

‘Een moet de eerste zijn, Riekelt.’

‘Juist, en dat is de meesterknecht, nietwaar Hannes?’

Hè, waarom zegt zo’n jongen dat nu? Voor hem is iedereen op de werkvloer gelijk, hij trekt de een niet voor de ander. Toch is er de laatste weken iets aan het veranderen in hun omgang, er zijn onderling meer woorden dan voorheen. Tijdens de schaft vormen ze ploegjes onder elkaar en is het hier en daar een hees gefluister. Moet je dat daar nu zien staan met dat verachtelijk trekje op zijn gezicht, je zou hem. Plots schiet hij in de lach en stelt voor: ‘Als je wilt, Riekelt, mag je het een weekje van me overnemen. Da’s vroeg uit de veren, jong.’

Verontwaardigd klinkt het: ‘Ja, als ik gek ben, voor dag en dauw in de overall.’

‘Wat nou, je bent toch geen oud ventje met zenuwscheuten, maar een stoere jonge kerel?’

‘Maar jij bent en blijft de meesterknecht, en dat geeft jou verplichting voor de zaak, dus het eerst hier, en het laatst weg.’

Hannes sust gauw: ‘Kom op, Riekelt, je kunt toch wel tegen een grapje?’

‘O, nou, van dat soort grapjes ben ik niet gediend.’

‘Wat nou, we zijn toch maats, of niet dan?’

Riekelt neemt hem kritisch op: ‘Maats? Jij trekt op met die ouwe, wij met zijn zoon.’

Pats, hij weet genoeg. Zwaar als lood valt het weten op zijn hart: van nu af aan is het volk in twee kampen verdeeld. Zachtjes zegt hij: ‘Kleed je maar om. Er moet vandaag heel wat door.’ Hij somt op: ‘Sardien, makreel, bokking,’ en loopt bij hem vandaan.

‘En de paling?’ Hoort hij een sarrend toontje in Riekelts stem? Hij draait zich beheerst weer om en zegt rustig: ‘Je vraagt naar de bekende weg, die gaan als laatste in de oude rookkasten, Jongkees zou niet anders willen.’

‘O, nou, ik vraag maar.’

‘En ik zeg het je,’ antwoordt hij rustig, maar balt zijn vuisten in zijn broekzakken. Dat jong met zijn grote bek... ‘En het laatste partijtje voor Govers.’

Verhip, nu hij erover doordenkt: Govers, die linkmichel, is een oom van Riekelt en een broer van diens vader, en er gaat geen week voorbij of dat tweetal gaat uit poeren. Zou Riekelt een voorbeeld aan die gladjanus nemen? Govers komt hem voor ogen: met zijn handen nonchalant in zijn zakken leunt hij gewoonlijk tegen het schot, de een na de andere straatdeun rolt fluitend van zijn lippen. Govers wacht zijn kans af, en ja hoor, op het laatste nippertje slaat hij zijn slag, en maar pingelen op het laatste zootje. 'Heb je niet, dan krijg je niet,' een tactiek die meestal opgaat, want waar moet je anders met dat overgebleven zootje vis naar toe? Govers weet dat en slaat er munt uit. Vijf houten kistjes met harde bokking, de grote bovenaan, de kleintjes onder, dan zie je het verschil niet zo gauw. Govers met zijn graaivlugge vingers is daar gehaaid in. Wat een andere handelaar niet lukt, lukt hem. Dat heerschap blijft nooit met zijn gerookte waar zitten. Is als laatste met zijn kar de rokerij uit, en heeft het eerst al zijn handel verkocht; met een tevreden grijns spuit hij zijn kar al schoon, als een andere venter pas driekwart van zijn rookwaar kwijt is. En Govers maar pochen op zijn handelsgeest waarmee hij iedereen te glad af is, zelfs Jongkees.

Volgens Govers zijn die 'ouwe' zijn dagen geteld, want binnenkort neemt zoonlief de zaak over, zo wist hij Hannes laatst te vertellen.

'Hoe weet jij dat nou? Je komt hier je gerookte vissies halen en de rest van de dag zwerf je langs de straat.'

'Hoe ik dat weet? Dat zal ik je vertellen, Lanting,' gaf hij grijnzend ten antwoord. 'De meeste mensen merken de bui pas op als ze nat worden.'

Is het zo als Govers zegt? Govers de buitenstaander? Narrig was Hannes uitgevallen: 'Dan steken we een paraplu op, blijven we met z'n allen droog.'

Govers loerde vanuit zijn ooghoek: 'Ik help het je wensen.'

Het hinderde hem hoe Govers over Jongkees praatte, en Hannes had gegromd: 'Nou vooruit, schiet eens op met je handel.'

Govers kneep een oog dicht: 'Prikt het, Hannes?'

Hij was op Govers praat niet langer ingegaan en teruggekeerd naar zijn eigen werk terwijl Govers zijn 'handel' op zijn kar laadde. Hannes, worstelend met een gevoel of hij iets van zich af moest schudden, had hem nageroepen: 'Hé Govers, luister eens, voortaan houd je je net als ieder ander aan de tijd: negen uur kun je je bestelling halen, en niet wanneer het jou uitkomt.'

Op de drempel had Govers met schorre stem geschreeuwd: 'Van mijn part kun je verrekken, Lanting, al ben je dan eerste knecht, je bent nog niet de baas.'

Maar wat Govers over Jongkees zei, bleef in hem wroeten: zijn het toespelingen of toch...

's Avonds had hij het er met Bets over. Minachtend snoof ze: 'Geloof dat alles toch niet. Nogal een lekkere jongen, die Govers. Nooit dat ik een vissie van die kerel koop, ik gruw van die vent.'

'Dat hoef jij ook niet,' lachte hij weer wat opgelucht. 'Jouw kerel neemt elk weekend een vers gerookt vissie uit de rokerij mee, gratis en voor niks.' Want zo had Jongkees het ingesteld: verplicht 's morgens en 's middags een frisse neus opsnuiven, en dat gratis kilootje makreel, daar zei niemand nee tegen.

Ander jongvolk komt binnen, twee zouters, twee rokers.

'Morrie, Hannes.'

'Gôje, jongens, liep de wekker achter?'

'Het is vanochtend gruwelijk koud buiten, Hannes.' Arie snuft als een jonge hond.

'Hier, warm je door, jongens en straks een warm bakkie troost.'

'Ik hoor het al, jij waakt over ons als een bezorgde moeder over haar kroost.' Da's Geert, die nooit om een woordje verlegen zit. Heb jij een spijker, hij heeft een gat. 'Kleden jullie je maar gauw om, het werk wacht.'

'Hier wacht het werk altijd, Hannes.'

‘Waar niet, jongens... waar niet?’

‘Dat wisten de fijnen al. Bid en werk.’ Dat is Wessel die er een woordje tussendoor gooit. Wessel is een jongen uit een vroom gezin, maar naarmate hij ouder werd begon ‘de vroomheid’ hem de keel uit te hangen. Nu gooit Wessel er meer en meer met de pet naar.

Bam... de bronzen galm van het hervormde kerkje dringt door tot in de rokerij. Wat, al acht uur? Hij doet een greep naar zijn blauw emaillen drinkkruik en broodtrommeltje, en wenkt Dirk Koger. Die sloft als een aftands paard naderbij, zijn hemd hangt bij de hals open, een stukje roodbaai piept erboven uit: ‘Zeg-ut-es, Hannes.’

Hij heeft het te doen met die oude ploeteraar die er zo vermoeid uitziet: ‘Wordt het niet eens tijd dat je met werken ophoudt, Dirk?’

Dirk geeft toe: ‘Ja, het werk valt me soms zwaar, maar d’r moet brood op de plank.’

‘Je hebt toch een pensioentje?’

Dirk vist zijn zakdoek uit zijn broekzak, snuit zijn neus en zegt: ‘Net wat je zegt, een pensioentje, daarvan sop je niet vet, snap-ie?’

Hij snapt het, al is het niet helemaal. Dirk was vroeger manus-je-van-alles op een sleepboot, dan zou je toch menen? Maar ja, de pensioenen van vroeger of nu, da’s wel een verschil. Toch kan hij het niet nalaten te zeggen: ‘Je ziet er de leste tijd moe en afgetobd uit, Dirk. Geniet van je mager pensioentje nu het nog kan. Zet desnoods de tering naar de nering, en geef er gewoon de brui aan.’

Dirk stopt de zakdoek weer in zijn broekzak. Zijn handen trillen, zijn borst zwoegt van de rookwasem die in de rokerij hangt. Hij weet dat Hannes gelijk heeft, het werk valt hem steeds zwaarder. Toch hij wil zich tegenover die reus van een kerel niet laten kennen en zegt quasivrolijk: ‘Als ik jou zo hoor, praat je me regelrecht m’n kissie in.’

‘Mis, Dirk, ik gun je nog een heel lang leven. Daarom zeg ik je het juist.’

‘O, dus het is meer bedoeld als een waarschuwing?’

‘Als jij het zo wilt zien, graag Dirk.’ Verdorie, wat is dat nu, schaamt Dirk zich over wat hij tegen hem zegt? Dan is het beter er niet op door te gaan. Hannes zegt gauw: ‘Houd jij dat jongvolk even in de gaten, en hang dat laatste partijtje voor Govers in de achterste rookkast. Dan ga ik buiten even een frisse neus halen.’ Hij schiet in zijn jas, sleept een kist naar buiten, gaat erop zitten.

Als een prins zit hij in het vroege ochtendzonnetje. Hij opent het broodtrommeltje, pakt er een snee uit, zet zijn tanden erin. Er gaat niets boven brood met stroopvet. Het smeert de knoken, zijn vader at het en zijn grootvader al, en beide zijn ver in de negentig geworden. Zal hij dat ook halen of staat hij eerder op het afvoerlijstje? Kom, kom, wat een sombere gedachten, en dat in het vroege ochtendlicht, dat als een ragfijn web zich hecht aan de huizen aan de overkant van het kanaal. Hij neemt een tweede boterham, zet met smaak zijn tanden erin. Het moet gezegd: Bets weet wat een man toekomt, en met stroopvet is ze niet zuinig, ze smeert het met klodders op zijn brood. Luit, zijn oudste zoon, gruwet van stroopvet, geef hem maar kaas.

Luit is altijd blij en goedgehumeurd, mits-ie het niet aan de stok heeft met Bets. En koppie-koppie, meneer, het waait hem zozegd aan. Daarom loopt-ie nu met hoge idealen in zijn kop rond. Scheepswerktuigkundige, jawel, liefst op de kustvaart. Maar hij, Hannes, als vader, temperde Luits enthousiasme een beetje: ‘Begin eerst maar ’ns as matroos.’

Luit kneep een oog dicht: ‘Matroos. Dekzwabber. Waar zie je me voor aan?’

Zijn gezicht verstrakte: ‘Voor Luit Lanting, mijn eigen zoon.’ Luit met zijn hoge idealen. Maar pas op: wie hoog reikt, zal laag vallen. Nors antwoordde hij: ‘Je hoeft niet zo laag neer te kijken op een matroos. Trouwens, vandaag de dag moet zo’n jong ook blokken als-ie een rangetje hoger wil.’

Luit floot door zijn tanden: ‘Voor dekwabber, niet te geloven.’

Ja, die zoon van hem... Maar hoe was je vroeger zelf? In jeugdige overmoed dacht je heel de wereld te regeren, tot je d'r achter kwam dat de wereld jou regeert. Het ware leven komt zo anders, maar breng dat zo'n joch maar 'ns aan zijn verstand. Scheepswerktuigkundige, jaja, maar de centjes, hè. En Mijntje is er ook nog, die wil net als Truida in de verpleging. Verwonderd had hij aan Bets gevraagd: 'Snap jij nou waar die meiden van ons...?' Bets was hem in de rede gevallen: 'Dat zit aan de kant van mijn grootmoeder, die ging ook altijd uit bakeren.' 'Je grootmoeder?' herhaalde hij verbaasd: 'Dus jij denkt dat die twee...?'

'Van wie anders? Niet van mij.'

Inderdaad, niet van Bets. Bets, koel van gedachten, harde werkhanden, een leven lang waarin geen plaats was voor tedere gevoelens. Zelfs tegen hun jongste, hun Barendje is ze in haar praat soms zo kortaf dat het Hannes kwetst en hij haar zachtjes verwijt: 'Toom je wat in, Bets. Als ik niet beter wist...?' Bets schokte dan met haar schouders, mompelend: 'Je weet wel beter, Hannes Lanting. Barendje, ach lieve God...' Er sprongen dan tranen in haar ogen, waarop hij haar in zijn armen trok en suste: 'Het komt wel goed, meid.'

Ja, wat moet hij anders zeggen? Net als Bets heeft hij zijn zorgen om dat kind. Barendje is geestelijk gehandicapt. Hij zit gevangen in zijn parelmoeren schelp en droomt zijn eigen leventje. Een leventje waarin voor lelijke dingen geen plaats is. Zelf zei hij laatst: 'Daar legt Onze-Lieve-Heer een zonnetje over, dan is alles weer mooi.'

Verbaasd had Hannes zijn hand op Barendjes stugge haardos gelegd en verwonderd gevraagd: 'Hoe kom je daarbij?'

Barendje zweeg en staarde stilletjes voor zich uit. Barendje, die soms iets zegt waar jij met je nuchter verstand niet bij stilstaat. En voor hij het besefte, viel peinzend uit zijn mond: 'Als jij ze alle vier op een rijtje had, werd je vast dominee.'

Bets reageerde meteen daaroverheen: 'Jij kletst ook naar dat je verstand hebt. In onze familie zijn de mannen sjouwers of lossers.'

‘Kan wezen,’ ging hij op haar praat in. ‘Maar een oudoom van mij was ouwerling...’ Oom Kees wandelde zijn geest binnen, krom van de reuma en narrig van de pijn. Zijn moeder had altijd medelijden met die stakker en er was altijd wel een bakkie troost voor hem. Warme koffie met een jodenkoek. Oom Kees warmde zijn wanten op de fluitketel.

‘Een oudoom? Da’s voor het eerst dat je dat tegen me zegt.’

‘Het kwam nooit ter sprake. Net zoals jouw grootmoeder, nu het Mijntje betreft.’

‘Wat moet ik over haar vertellen, je hebt haar gekend.’

Of-ie haar heeft gekend. Heftig van natuur en lang geen makkelijke tante. Ze kende maar één manier van leven, de hare. Ergens is Bets net zo. Maar zeker ook trouw en eerlijk, dol op hem en de kinderen, en zo geheel vrouw.

Hannes’ blik glijdt langs het pad. Hier en daar verzakken de straatklinkers in oneffenheden en kuilen. ‘Eigen weg’ staat er op het blauwe bordje, dus Jongkees mag er weleens wat aan doen. Maar het is net als overal: zolang het nog meegaat... Kijk het water in het kanaal eens glinsteren. Of er bladgoud over is uitgestrooid. Verderop aan het kanaal ligt de groene loods van Verschuren met in wit geschilderde letters: ‘Onderhoud en stralen van schepen’. Een sterk trillend machinegeluid dringt tot hem door. Het lied van de arbeid, van werken, willen en doorzetten.

Hé, wie komt daar in de verte aansjokken achter zijn ratelend venterskarretje? Als-ie het niet dacht: Tinus Boontjes, met zijn hoed scheef op zijn oor. Tinus verdient zijn kostje met het ophalen van oud ijzer en vodden, wat Bets geregeld de opmerking ontlokt: ‘Je snapt niet hoe dat soort lui met hun magere handeltje aan hun bikken komt.’

Tinus daarentegen zegt: ‘Ik word rijk van wat een ander weg-gooit.’ Tinus woont met zijn hondje achteraf in de Elleboogsteeg. Het is een sjofele scharrelaar en een wandelend nieuwsblad. De hele dag door zwerft-ie met zijn gammele karretje en zijn oren op scherp langs de straat, komt overal en

weet het nieuws nog eerder dan dominee of pastoor. Het rate-
lend karretje komt naderbij. Het hondje, vastgebonden met
een eindje touw aan de handkruk, dribbelt er triomfantelijk
naast.

Bom, het karretje staat, Tinus zet zich op de handkruk, schuift
zijn vale hoedje wat achterover voor een praatje.

‘Wat hoor ik, Hannes, gaat Jongkees over op elektrisch
roken?’

Het is geen wereldschokkend nieuws wat Tinus daar zegt,
maar toch voelt Hannes zich enigszins overdonderd. Maar ja,
wat weet Tinus niet? Tinus is net een flauwe afdruk van
Govers: even slim en gewiekst, alleen niet zo gemeen. Een
hele wijk heeft-ie bij elkaar geflanst, de ene dag hier, de
andere dag daar. Hij geeft twee cent bovenop de kiloprijs,
waarmee hij andere scharrelaars tegen zich in het harnas
jaagt. Tinus heeft daar lak an, snuift een beetje minachtend
door zijn neus en zegt: ‘t Benne grotere doerakken dan ik, en
een elk vecht voor zijn eigen broodje. Daarbij is God voor ons
allen, en een ieder voor zichzelf.’

Ja, wat moet je daarop zeggen. Tegen zo’n randfiguur die een
ietsiepietsie langs het lijntje loopt. Toch mag iedereen hier in
de buurt dat sjofele mannetje.

Tinus rolt handig een sigaretje tussen zijn bruin verkleurde
vingertoppen, steekt de brand erin, gluurt naar Hannes en
zegt: ‘Nou, je zegt ook niet veel.’

Plots valt het verkeerd bij Hannes. Wat moet hij daar ook op
zeggen! Dat hij in dat geopperde plan van Jongkees junior
helemaal niks ziet en met de angst in zijn hart leeft, dat de
oude baas door de aandrang van zijn zoon op den duur toch
door de knieën gaat? Dat er ontslagen zullen vallen en wat
dan? Hij morst. ‘Het kan me niet schelen wat ze zeggen en als
het aan mij lag...’

‘Jááá,’ teemt Tinus met een lange uithaal. ‘As... maar as is ver-
brande turf en dan nog eens wat, jij bent de directeur niet.’

Nee, vertel mij wat. Hannes wordt er waarachtig zenuwach-
tig van. Wat wauwelt-ie nu weer?

‘Rokerij Munsters is vorig jaar op elektrisch roken overgegaan, dan kan Jongkees toch niet achterblijven. Zeg nou zelf.’ Jongkees en Munsters zijn concurrenten van elkaar. Gaat de een met vijf cent omhoog, dan volgt de ander weldra. Geen van beiden kan bij de ander de zon in het water zien schijnen, dat is al jaren zo.

Tinus zijn kwek staat niet stil. Met een brede armzwaai gooit hij zijn visie uit en komt tot de slotsom: ‘Wie weet, wordt het in de toekomst fuseren, je hoort vandaag de dag niet anders.’ Wat...? Als Hannes daaraan denkt, breekt het zweet hem uit. Jongkees en Munsters samen... Wie van de twee wordt dan directeur? Twee kapiteins op een schip, dat wordt zinken. Aarzelend vraagt hij: ‘Zou je denken?’

Tinus haalt zijn schouders op, puft aan zijn sigaretje, toomt wat in en zegt ontwijkend: ‘Nou ja, je moet het niet zo letterlijk nemen, ik zeg misschien.’ Met een grijns: ‘En mocht het zo zijn, dan hoef jij toch niet in je piepzak te zitten. Je eigen handeltje met ingelegd zuur legt jou geen windeieren, Hannes Lanting.’ Spottend neuriet hij: ‘Haring met wittebrood, eet je niet, dan ga je dood.’ Dan lacht hij: ‘Enfin, daar zal jij zo gauw geen last van hebben.’

Daar raakt Tinus met zijn opmerking een gevoelige snaar. Dat moet Hannes toch even verwerken, en tegenspreken kan-ie die scharrelaar niet. Het is waar, achterom, in zijn schuur drijft hij zijn eigen handeltje: sardien en panharing in het zuur, en ’s winters ook verkoop van bosjes gehakte kachelhoutjes van aangespoeld hout dat hij langs het strand jut. Een eerlijk mens meldt dat bij de strandvonder, maar op dat punt is Hannes zo eerlijk niet. Hij laadt met spoed de gevonden buit op een gehuurde handkar en rijdt zo vlug mogelijk naar huis, waar hij het hout tegen de muur te drogen zet. In de vrije avonduren hakt hij er kachelhoutjes van, waar Mijntje met soepele vingers bosjes van samenbindt en wijsgerig opmerkt: ‘Als in de rokerij het zonnetje ondergaat, gaan hier de sterretjes schijnen.’ En hij voegt er dan lachend aan toe: ‘En als hier de sterretjes verdwijnen, gaat daar het zonnetje weer op.’

Dáár. De rokerij is er nog en hoelang zal Jongkees de druk van zijn zoon nog kunnen weerstaan? Is-ie niet al een klein beetje gezwicht? Twee spiksplinternieuwe rookkasten zijn er vorige week geplaatst, op proef zogezegd.

Maar het leek of Jongkees zich een beetje stilletjes terugtrok toen Jasper weer eens triomferend stond te schetteren: 'Dit is de vooruitgang en wie daarin niet in meegaat gaat 'kapoerewiet'.' En Jongkees, met een blik van stil verwijt op zijn zoon, had stroef opgemerkt: 'Je bent groot gekomen door de rokerij, jongen, dat schijn je in je enthousiasme weleens te vergeten.'

Jasper haalde onverschillig zijn schouders op, mompelde: 'Misschien wel, misschien niet.'

Maar bij Hannes woelt nog steeds de onrust. Nu komt Tinus nog met deze praat. Een pijnlijk glimlachje glijdt om zijn mond als hij zegt: 'Eigen handel, jawel... Je denkt toch niet dat ik er rijk van word?'

'Maar arm ook niet,' is het antwoord, 'en ik zeg maar zo: elke cent is een.'

'Juist, maar centen maken nog geen daalders.'

Tinus komt overeind, zet zijn hoedje recht, mikt zijn peuk in de gracht, pakt de handkruk en zegt: 'As er maar genoeg centen zijn, dan worden het daalders.'

'Daar is voorlopig nog geen kijk op, Tinus.' Er trilt iets in zijn stem. Wat zou het mooi zijn als zijn kleine handeltje tot een eigen zaak zou uitgroeien. Ach wat, dat zijn zotte gedachten waar hij niet aan toe moet geven.

'Kom,' zegt hij en komt ook overeind. 'Het werk wacht. We gaan weer beginnen. Gôje Tinus, en zie maar een goed handeltje op de kop te tikken, waar je gauw rijk van wordt.'

'Rijk of op dijk,' glimt Tinus, 'en het zal het leste wel wezen. Nou, de zegen Hannes, en de groete-an de rijke heren.'

Hannes verdwijnt in de rokerij, en Tinus sjokt voort achter zijn karretje en nog nadenkend over Hannes Lanting. Het is bekend: Jongkees heeft zijn meesterknecht hoog, maar of junior daar ook zo over denkt, valt te bezien. Jasper Jongkees,

de opvolger en erfgenaam van zijn vader, zo jong als-ie is, denkt nu al in het groot. Kapitaal staat voorop, en kapitalisten vinden altijd weer wat uit om het volk tam te houden; het vlees is voor de heren en de botten voor Jan Schlemiel. Nee, dan hij, Tinus Bootjes: eigen meester, eigen knecht. Wil-ie werken, werkt-ie, heeft-ie een daggie geen zin, blijft-ie op zijn luie achterste zitten, want alle dagen hebben weer dagen, en al de dagen zijn van heel de wereld, en de wereld met al haar schoons is van hem, als je het met je ogen maar wilt zien.

Catalijn Claes

Boven alle vragen

Hannes Lanting werkt al jaren bij de palingrokerij van Jongkees, maar de vooruitgang en alle vernieuwingen in de rokerij die daarmee gepaard gaan zinnen hem niets. In de rokerij zwaait zoon Jasper Jongkees inmiddels de scepter. Als Jongkees dan ook nog samengaat met de grote concurrent Munsters, is dat voor Hannes de beroemde 'druppel'.

Hannes gaat op het voorstel van zijn zoon Luit in: ze huren het café van Guurtje Stam en verbouwen dat tot een winkel in zuurwaren. Dan blijkt Guurtje zwanger van Luit en tegen de zin van Luits moeder trouwen Guurtje en Luit. Als dan Truida Lanting ook zwanger blijkt van Jasper Jongkees, zijn de rapen gaar!

Catalijn Claes schrijft volks- en streekverhalen, die tot de verbeelding spreken. In haar boeken worden de karakters duidelijk neergezet en wordt het leven van een voorbije tijd opnieuw beleefd. Haar vele roman-uitgaven zorgden er mede voor dat in 2008 de auteur een Koninklijke Onderscheiding ontving. Eerder verschenen van deze auteur **Een paardje op wielen** en **Geen akker om te zaaien**.

ISBN 978 90 205 2954 8 • NUR 344

www.kok.nl

